

GRİ YERYÜZÜ

GALSAN TSCHINAG

VakıfBank Kültür Yayınları: 0299
Edebiyat: 067

GRİ YERYÜZÜ
GALSAN TSCHINAG

Özgün adı
Die Graue Erde

Türkçesi
Emre Güler

Yayın Danışmanı
Ekrem Demirli

Proje Editörü
Hande Kayhan

Kitap Editörü
Dr. Rabia Ebrar Akıncı

Kapak ve Sayfa Uygulama
Faruk Özcan

Son Okuma
Firdevs Yiğit
Alperen Gür

VakıfBank Kültür Yayınları

İnkılap Mahallesi

Dr. Adnan Büyükdenez Caddesi

No: 7/A1 – Kat 13

Ümraniye 34768 İstanbul

Telefon: 0 216 285 9571

www.vbky.com.tr - info@vbky.com.tr

Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2024

© Suhrkamp Verlag Frankfurt am Main
1994.

All rights reserved by and controlled
through Suhrkamp Verlag Berlin.

ISBN 978-625-6647-21-3

Kitabın Türkçe yayın hakları VakıfBank Kültür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Baskı

Turkuvaz Haberleşme ve Yay. A. Ş.

Güzeltepe Mahallesi Mareşal Fevzi

Çakmak Caddesi B Blok No: 29/1/1

Eyüpsultan İstanbul

Telefon: 0212 354 3000

Sertifika No: 46403

1. Baskı: Mayıs 2024

GRİ YERYÜZÜ

GALSAN TSCHINAG

TÜRKÇESİ
EMRE GÜLER

GALSAN (TSCHINAG) ÇINAK

26 Aralık 1943'te Batı Moğolistan Altay Dağları'nda dünyaya gelmiştir. İlk şiirlerini henüz yatılı okulda bir öğrenciyken yazmaya başlayan Galsan Çınak, 1962 yılında Eski Doğu Almanya'da Alman dili ve edebiyatı öğrenimi görmek üzere burslu olarak Leipzig'e gitmiştir. Mezuniyetini 1968 yılında yılın en iyi öğrencisi olarak yüksek onur derecesiyle tamamlamasının ardından Moğolistan Ulusal Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak göreve başlamıştır. Moğolistan'ın ilk Germanisti olarak Almanca dersler verdiği dönemde hükümet tercümanlığı görevlerini de yürütmüştür. İlk olarak 1992 yılında aldığı Adelbert von Chamisso ödülünün ardından eserleri pek çok dile çevrilmiş ve edebiyat alanında çok sayıda uluslararası ödüle layık görülmüştür. Hâlen bağımsız yazar olarak Ulanbaatar'da yaşamını sürdüren Galsan Çınak, yaz mevsimlerini önderliğini yürüttüğü Tuvalarla birlikte Altay Dağları'nda geçirmektedir.

EMRE GÜLER

1986, Adana doğumlu olan Emre Güler, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyoloji bölümünden mezun olduktan sonra İstanbul Bilgi Üniversitesi Tarih bölümünde yüksek lisans yaptı. Boğaziçi Üniversitesi Enstitüsünde doktora çalışmalarını sürdürmekte olan Güler, Almanya'nın Johannes Gutenberg Üniversitesi ve Hollanda'nın Leiden Üniversitesinde misafir öğrenci olarak bulundu. Emre Güler, İngilizceden Tomasso di Carpegna Falconieri'nin *Kendini Fransa Kralı Sanan Adam*'ının (İthaki, 2015) yanı sıra VakıfBank Kültür Yayınları için Ferdinand Tönnies'in *Cemaat ve Cemiyet* (2019) ve László F. Földényi'nin *Yaşayan Ölümün Mekânları* (2020) adlı eserini Almandan çevirmişti.

İÇİNDEKİLER

Ruh	11
Ağabey	23
Nehrin Ötesindeki Dünya	31
Yüz Sayısı	43
Mahkûm	55
Kışın Gelişi	75
Yanlış Soru	93
Küçük Mavi Farecik	117
Beyaz Tavşanın Siyah Kuyruğu	139
Tamamen İyi ve Kısmen İyi Günler	163
Göğü Olmayan Gün	189
Bir Ocak Sönüyor	209
Taşın Yok Edilişi	241
Editörün Notu	265
Sözlük	269

*Ben kalabileyim diye gitmesi gereken
Sevgili kardeşim ve öğretmenim
Çokonay için*

GRÍ YERYÜZÜ

RUH

Ayaklarımın dibinde sefil, dilsiz ve korkunç bir gökyüzü duruyor ve yıpranmış, bakır kepçe bulutlara ulaşarak her seferinde onlardan bir parça koparıp kaldırdığında, gökyüzünün bulanıklaşınca kadar dayanması, korkudan titremesi ve sarsılması gerekiyor. Bense tıpkı bir Şaman gibi üzerinde oturuyorum onun ve keyifle, yapacağını topladığım koyunu düşünüyorum.

Nehre daldırdığım her bir kepçeyle şu an ihtiyaç duyduğum dizeler bana doğru yükseliyor. Su, kavak ağacından yapılan kovaya sırma sicim hâlinde koyu bir gürültüyle dökülüyor ve kova uzun süredir dolu olduğundan, ışıldayıp sıçrayarak kenarından taşıyor. Dizelerse usuldan ve sessizce dilimin üzerine dökülüyor ve kelime kelime boğazdan aşağı yuvarlanıp şarkıya dönüşüyor. Köpüren suyun çınlayan, karıncalanan, neredeyse acı veren sıçramalarında duyduğum, dalgalı, ışıltılı tavrı sürdürerek her bir dörtlüğün sonundaki heceyi keyifle uzatıyorum.

İnsanın sırtını yasladığı, onu yabancı gözlerden ve kulaklardan gizleyen, sık bir çalılığın olması güzel. Burada dilediğim kadar kalarak uzun ve yüksek sesle şaman ayini yapabilirim. Ve içimden geldiği ve cesaretim yettiğince ruhlarla konuşabilirim. Annem ve babam karşı olmasına rağmen, şaman olmaya kararlıyım. Soyumuzda hiç şaman olmadığından ve kadın şamanımız aileye evlenerek sonradan katılan biri olduğu için benim köksüz olduğumu düşünüyorlar. Şamanlık yaptığımı duyduklarında

beni azarlamalarının nedeni de bu. Fakat şamanın kendisi, Pürvü, onu taklit ememe izin verdi ve bu *yurtumuzda*, ebeveynimin ve bir avuç şahidin gözleri önünde gerçekleşti.

Üzerinden yıllar geçti. O zamanlar kardeşlerim henüz evdelerdi. Köpeğim Arzılan yaşıyordu, büyükannem hâlâ yer yüzündeydi. Onu görebiliyor, ona dokunabiliyorduk. Ancak ben günlerdir hasta vaziyette yatıyordum, bu yüzden şamanın gelmesi gerekti. Şaman *şavıdıyla*, yani rengârenk kumaş şeritlerinden yapılmış püskülüyle beni döverken yakalayıp onun elinden almışım. Hatta dediklerine göre bununla kalmayıp ocağın etrafında hoplayıp zıplayarak koşmuş ve beni kurtaracak ak bir koyunun şarkısını söyleyip kendimi *şavıdla* kamçılamaşım.

Önce beni yakalamak ve tekrar yatağa sokmak istemişler. Fakat vahşice karşı koymuşum ve beni yaşatmak istiyorlarsa bir koyunun kutsanması gerektiğinde ısrarcı olmuşum. Şarkı söylemeyi bırakan ve kafası karışan şaman, hemen dileğimi yerine getirmeye karar vermiş. Bunun üzerine, arzu edilen koyun getirilmiş ve kutsanmış. Bunların hiçbirini artık hatırlayamıyorum. O günden bana yalnızca bulanık, bölük pörçük anlar kaldı. Havale geçirmiş olmalıyım.

Kısa sürede iyileştim. İyi ki de öyle oldu. Dönüştüğüm çocuğun garip davranışları uzun süre dillerden düşmedi ve bir rivayet olarak zaman ve mekânda yayıldıkça tesiri arttı. Neyin daha çok hoşuma gittiğini söylemeliyim. Öteki çocuklara bundan bahsederken, hikâyeyi daha güzel kılan detaylar eklemekle kalmayıp beni daha önemli gösterecek başka ayrıntılarla süslemeyi de unutmadım. Nedeni bu muydu söyleyemem ancak, herkesin beni tanıdığı ve bana hayranlık duyduğu hissine kapılmıştım. Yabancılar benden bahsederken “İş-Maani'nin küçüğü?” diyordu ve bu en küçüğe gösterilen saygı onların ses tonunda rahatlıkla duyulabilirdi, İş-Maani babamın diğer adıydı.

Pürvü Yenge yine bir gün şamanlık yaparken muhtemelen tüm bu yaşananlar ikinci kez müdahale etmemin önünü açtı. Bu defa bilincim tamamen açıktı. Aniden ayağa fırladım ve erişebildiğim ilk kişinin başındaki örtüyü aldım ve onu sallayıp çılgınlık atarak, gece bozkırında görünmez varlıkların üzerine yürür gibi tuhaf sesler çıkarıp hırladım, tepine tepine kapıdan çıkan şamanı takip ettim. Ateşin titrek ışığında, korkuyla bana bakan yüzlerin taş kesilmesinden duyduğum memnuniyet içimi ürpertti. Bir adamın boğuk bir sesle adeta tıslayarak “Geri dön, seni yaramaz çocuk!” dediğini işittim fakat o sırada neredeyse eşiğe varmışım ve geri dönmeye hiç niyetim yoktu. Aksine, bu yabancıнын benim kim olduğumu bilmeyişi bende şaşkınlık yarattı. Gülmeme engel olamadım, ancak sonra hemen ciddiyetimi takındım, öne atıldım ve sahip olduğum ne varsa hepsinden güç alarak devam ettim. Gecenin karanlığında göremediğim ama önümde gizlendiğini var saydığım kötü ruhu kovması için şamanı yüreklendirdim.

Şamanın kanatları altında *yurta* geri dönüşümün hemen ardından aynı ayıplayıcı sesin pişkinlikle ebeveynime yönelip “Yalnızca sizin mi en küçük çocuğunuz var!” dediğini duydum. Bir başka ses de “Öyle ya, haddi aştı. Kim bilir nereye varacak!” diyerek onu onaylıyordu. Bu ses Tuuday’ındı, onu derhal tanıdım. Ne zaman büyük bir hayvan kessek, Tuuday hep orada olurdu. Bütün insanların arasında onun varlığı beni herkesinkinden çok rahatsız etti ve kendi kendime bir dahaki sefere sol kolunun altındaki o yağlına yağlına parlamış keçi derisinden çantasıyla *aylımızın* köşesinde belirmediği zaman ona yapacaklarımı düşündüm. Eskisi gibi köpeği zapt etmek için ona doğru koşacak mıydım? O sırada Şaman şarkısını kesti ve “Bırak öyle olsun. Onun da kendince sebepleri var. Aksi hâlde öyle davranmazdı” deyiverdi. Ona müteşekkirdim ancak devam edecek cesaretim kalmamıştı. Bu

yüzden oturdum ve üzerlerine ağır bir sessizlik çökerken geride duran insanların ardına gizlendim.

Ertesi gece kurtlar *aylımızın* sürüsüne saldırdı. Hayvanların bir kısmı kaçmaya başladı ve kısa sürede gözden kayboldular. Fakat gittikleri yöne doğru ateş edip sopalarla kovalara, kazanlara vurarak ve en ufak bir ses duyabilmek ümidiyle durup dinleyerek kurbanlarla bir şekilde gün ağarana dek irtibatta kaldık. Sanki hayvanlar bu seslerin kendileri için olduğunu biliyor ve meleyerek karşılık veriyordu. Gün doğarken atları eyerleyip ölü ve yaralıları geri getirmek için gübre sepetlerini yükledik. Bir düzineden fazla hayvan telef olmuş, kalıntılarından yığınlar oluşmuştu. Köpekler günler ve geceler boyunca utanç ve öfkeyle dolu nafiye yakarışlarla havlayıp uludular.

Her felaketin bir suçlusunu vardır. Bu defa hüküm benim için verilmişti. Eğer suçlama tek bir taraftan gelseydi, kendimi savunmayı denerdim muhtemelen. Kendimi suçluluktan kurtarmak için bunun yaşamın bir parçası olduğunu ve sıranın uzun zamandır böyle bir felaket yaşamayan *aylımıza* geldiğini söyleyebilir ya da en azından böyle olduğunu düşünebilirdim.

Gelgelelim çok fazla insan, neredeyse herkes bana cephe almıştı; hatta annem bile. Beni bir delinin dahi olamayacağı kadar utanmaz olmakla suçlayıp kıpırdanmalarım ve feryatlarımla, tüm dünya görsün diye yüzünü kızarttığımı iddia etti. Babam da onunla aynı fikirdeydi. Davranışım ile ailemi utandırmaktan daha kötüsünü yapmış, gökleri öfkelenmişti. Çünkü doğumunda göklerin bana verdikleri arasında şamanlık yoktu. Sanki artık onların en küçük çocuğu değilmişim gibi, sesleri soğuk ve sertti. Diğer insanlar geldiler ve adeta anne-babamdan bedel talep edercesine davrandılar, zira ben kötü ruhları uyandırmış, küstahlığımla üzerimize çekmişim ve neticede onların çocuğuydum. Çok geçmeden direnişim çöktü. Dizelerimde kimi andığımı hatırladım;

Arı br, aza gooşu...

Açğzl kurtlar, musallat ifritler...

Tabii ki onları üzerimize çekmek yerine uzaklaştırmayı denedim. Aslında onları tam olarak çağırmadım, kovalamaya çalıştım. Fakat isimlerini andığım bir gerçektir ve belki de isimlerini duyduklarında, hızla bize doğru geldiler ve beni pas geçip gittiler. Ne yazık, küstah olduğum kadar da krdm.

Bir kene gibi kçldm ve birinin, şarkımın o ölümcül dizelerini bir taş gibi kafama fırlatmasını acı içinde bekledim. Neyse ki kimse böyle bir Őey yapmadı, gelgelelim her Őey zaten yeterince kötüydü. Sürünün bu kaybının -eğere mümkünse- ne zaman telafi edileceğini bilmenin hiçbir yolu yoktu. Pişmanlığı ve hüznü uzun süre üzerimden atamadım. Bir daha asla Şamanlık yapmayacağıma dair sessizce tekrar tekrar yeminler ettim.

Zaman geçti. Őamanlarla ve gece ayinleriyle çevrili olma rağmen sözümü tuttum. Onların seyirci ve dinleyicilerinden biriydim yalnızca, üstelik çok sessiz ve de suskundum. Ne vakit bir Şamanın lme ve Őeytana karşı koyduğunu görsem kabahatim aklıma geldi. Pişmanlığın acı verici keskinliğini karın boşluğunda bir çekilme gibi hissettim. Yara kapanmış olabiliirdi ama iyileşmekten uzaktı.

Ve sonra kötü bir yıl gelip çattı. Benim mavi göge meydan okuyup en güçlü silahlarımı, yani szcklerimi ona doğrultmamla sona erdi. Ona karşı çıktım ama o her zamanki gibi yanıt-sız bıraktı. Erişilmez ve dokunulmazdı. fkeden deliye döndüm. Gök tam olarak neydi? Bunun yanıtını bulmalıydım. Önceleri korkuyor, intikam alacağından endişe ediyordum. Fakat kesinlikle hiçbir Őey olmadı. Bu beni memnun edip yreklendirse de aynı zamanda hayal kırıklığına uğrattı ve sinirlendirdi. Sanki annesinin gelip onu emzirmesini heyecanla bekleyen ve sonra

hiç kimse gelmeyince ağlamaya başlayan bir süt kuzusundakine denk bir merak uyandı içimde.

Benim ağlayışım her zaman şamanın şarkı söylemesi gibiydi. Nihayetinde yine şamanlığa başlamıştım, hem de eskisinden de abartılı biçimde. O uyanıştan beridir gökyüzüne sesleniyorum. Benim dilim şiirdir, şarkıdır. Dizelerim çoğunlukla yakarışlardan, bazen de tehdit ve taşlamalardan teşekkül ediyor. Gökyüzüne yaklaşma arzusu duyduğumda insanlardan kaçıyorum. Şayet onlar şamanlığıma kulak misafiri oluyorsa bir hata yapıyorum demektir. Bu durumda azarlanmayı kabul etmeliyim. Ancak insanların gelip geçici ikazları hoş görülebilir. Onlar bana, Şamanın ruhani işinin bir çömlekçinin zanaatı için ellerini eğitmesi gibi öğrenilemeyeceğini hatırlatıyor. Zira yalnızca gökyüzü şamanlığa çağrıda bulunabilir ve bu hiçbir şekilde bir ödül değildir. Hatta ağır bir yük, neredeyse bir cezadır ve sulu gözlü, yufka yürekli bir insanın bu yükü taşımaya imkânsız derecede zordur. Gerçek bir şaman kendini yüklerin en ağırını kader icabı yıllar boyu taşımaya mahkûm hisseder. Şaman yengemiz bunun böyle olduğunu söyler.

Bununla birlikte o yılki en talihsiz günden beri hiç dayak yemedim. Ebeveynimin bana karşı daha dikkatli davrandığını söyleyebilirim. Muhtemelen hepimiz için en iyisi bu. Zira sık sık kaçma arzusu duyuyorum. Nasıl ve nereye olduğu önemli değil ama bir kuş gibi uzaklara uçmayı ya da bir balık gibi yüzebilme-yi, tüm bu aciz insanlar ve hayvanlardan, bir günden diğerine başımıza ne işler açacağını kestiremediğimiz bu tekinsiz dağlar ve vadilerden uzaklara gitmeyi isterdim. Sözüm ona her şeyi bilen, gören ve duyan, fakat duyulmak ve görülmek istediğim anda sağır ve kör taklidi yapan dilsiz ve acımasız gökyüzünden hayli uzağa gitmek isterdim.

Ne zaman rüzgârları, suyu ve kuşları düşünsem onlara öykünüyorum; esiyor, akıyor ve uçuyorlar. Ben iki çevik bacağı-